

VU Research Portal

Grondslagen van partneralimentatie

Spalter, N.D.

2013

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Spalter, N. D. (2013). *Grondslagen van partneralimentatie*. [, Vrije Universiteit Amsterdam]. BOOM.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

HOOFDSTUK 10

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

10.1 INLEIDING

In dit proefschrift is onderzocht in hoeverre en op welke wijze het Nederlandse partneralimentatierecht verbeterd kan worden door een duidelijk onderscheid te maken tussen twee grondslagen van partneralimentatie, namelijk de voortdurende solidariteit en de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien-capaciteit. Daarbij zijn in deze studie drie hypothesen getoetst. Deze luiden als volgt:

1. De wettelijke onderhoudsplicht tussen ex-echtgenoten kent twee grondslagen, te weten de voortdurende solidariteit en de huwelijks-gelateerde vermindering van de verdien-capaciteit.
2. Het huidige Nederlandse alimentatierecht maakt geen duidelijk onderscheid tussen de twee grondslagen, waardoor knelpunten ontstaan.
3. In Nederland is de sociale acceptatie van (het) partneralimentatie(recht) laag, maar kan toenemen als in dit recht een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen beide grondslagen.

In dit afsluitende deel van deze dissertatie wordt aan de hand van de informatie uit de vorige delen allereerst getoetst in hoeverre deze hypothesen juist zijn, waaruit meerdere hoofdconclusies kunnen worden getrokken (paragraaf 10.2). Met behulp van deze conclusies en de in deel III getrokken lessen voor het Nederlandse recht uit de CEFL *Principles* betreffende partneralimentatie en het Belgische en Duitse alimentatierecht, wordt vervolgens de centrale onderzoeksvraag beantwoord. Naast algemene aanbevelingen over de wijze waarop de grondslagen kunnen doorwerken in het alimentatierecht, worden per relevant onderdeel van het alimentatierecht – de toekenning van partner-alimentatie, de alimentatiehoogte, de alimentatieduur en de beëindiging van de onderhoudsplicht door hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samen-wonen van de alimentatiegerechtigde – aanbevelingen gedaan voor een beter Nederlands alimentatiestelsel (paragraaf 10.3). Ter afsluiting van dit onderzoek volgen nog enkele algemene opmerkingen (paragraaf 10.4).

10.2 TOETSING VAN DE HYPOTHESEN EN CONCLUSIES

10.2.1 Hypothese 1: partneralimentatie kent twee grondslagen

In de introductie van deze dissertatie en in deel III – het rechtsvergelijkende deel – is besproken dat tijdens de totstandkoming van de CEFL *Principles*

betreffende partneralimentatie in 2004, door de CEFL werd gesuggereerd dat de veelheid van grondslagen die naar voren komen in de juridische literatuur van de 22 door de CEFL bestudeerde Europese landen, kunnen worden gereduceerd tot twee rechtvaardigingen van partneralimentatie, te weten: de voortdurende solidariteit en de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.¹ De aanname dat partneralimentatie slechts deze twee grondslagen kent, is in dit promotieonderzoek uitgebreid getoetst. In delen I en II van dit proefschrift die het Nederlandse recht en de sociale acceptatie van partneralimentatie betreffen, is namelijk geanalyseerd welke grondslagen te vinden zijn in de wet, wetsgeschiedenis, rechtspraak en literatuur, en in de opvattingen van de Nederlandse bevolking. Daarbij is eveneens bestudeerd of daartoe ook de twee genoemde grondslagen behoren. In deel III is deze toets op een meer beknopte wijze herhaald voor het Belgische en Duitse recht.

Uit hoofdstuk 1 volgt dat in de Nederlandse wet geen grondslag van partneralimentatie wordt genoemd. In dit hoofdstuk is ook besproken dat dit in de toekomst wellicht kan veranderen als de plannen van de VVD, PvdA en D66 doorgang vinden. Deze politieke partijen willen namelijk de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit expliciet in de wet opnemen. Tot die tijd moet de rechtvaardiging van partneralimentatie worden afgeleid uit de wetsgeschiedenis, rechtspraak en doctrine. In hoofdstuk 2 is naar voren gekomen dat in deze bronnen tal van opvattingen te vinden zijn over de legitimatie van deze wettelijke onderhoudsplicht. Toch zijn deze opvattingen in te delen in grofweg drie categorieën, waarin partneralimentatie een schadevergoedend, strikt alimentair of compensatoir karakter heeft. Partneralimentatie werd vooral als een vorm van schadevergoeding gezien in het oude – op schuld gebaseerde – Nederlandse recht van vóór de liberalisering van 1971. Door de echtscheiding die slechts kon worden uitgesproken op basis van schuldgronden, verloor de behoeftige onschuldige ex-echtgenoot immers de huwelijkse levensstandaard waarop zij in principe levenslang recht had. De rechtvaardiging van de onderhoudsplicht werd daarom destijds gevonden in de schuldige gedragingen van de gewezen echtgenoot die de echtscheiding tot gevolg hadden. Deze grondslag heeft echter zijn betekenis verloren met de invoering van het huidige alimentatierecht in 1971. In dat jaar werd immers het echtscheidings- en alimentatierecht losgekoppeld van de schuld en vanaf dat moment is de schuldgrondslag niet meer terug te vinden in de parlementaire geschiedenis, rechtspraak en doctrine.

De opvattingen over de rechtvaardiging van partneralimentatie waarin deze onderhoudsbijdrage een zelfstandig alimentair karakter heeft, zijn te herleiden tot de grondslag voortdurende solidariteit. Deze opvattingen zijn reeds te vinden in de rechtspraak en doctrine van vóór de inwerkingtreding van het geldende recht in 1971. De Hoge Raad heeft partneralimentatie voor het eerst strikt alimentair gekwalificeerd in 1919. Vermoedelijk zocht de Hoge Raad

¹ Hoofdstuk 6, paragraaf 6.2.2.

indertijd de rechtvaardiging van de onderhoudsplicht in de (schuldloze) grondslag voortdurende solidariteit vanwege het afnemende belang van de schuld in het echtscheidings- en alimentatierecht door de zogenoemde grote-leugenpraktijk. Ná 1971 heeft de grondslag voortdurende solidariteit zijn gelding behouden in de wetsgeschiedenis, rechtspraak en doctrine. Zo heeft de Hoge Raad in meerdere uitspraken zijn grondslag uit 1919 herhaald.²

Uit hoofdstuk 3 blijkt dat ook expliciete opvattingen over de grondslag van partneralimentatie naar voren komen in rechtelijke uitspraken die de vraag betreffen of vanwege het wangedrag van de alimentatiegerechtigde een onderhoudsbijdrage kan worden vastgesteld. Deze opvattingen zijn te herleiden tot de grondslag voortdurende solidariteit. In ditzelfde hoofdstuk is echter tevens te lezen dat deze grondslag veel vaker op een indirecte manier te vinden is in de jurisprudentie, namelijk vooral bij de beslissing of in een concrete zaak al dan niet partneralimentatie kan worden toegekend aan de ex-echtgenoot die hierom verzoekt. Bij de bepaling van de behoefte van de alimentatiegerechtigde zijn immers niet slechts financiële factoren, maar ook niet-financiële factoren van belang. Deze laatstgenoemde factoren kunnen in redelijkheid het verwerven van inkomsten door de alimentatiegerechtigde in de weg staan. Doordat in de jurisprudentie naar voren komt dat ex-echtgenoten partneralimentatie kan worden toegekend als deze uitsluitend behoeftig is geworden door ziekte, ouderdom of werkloosheid vanwege een slechte situatie op de arbeidsmarkt, kan hieruit worden opgemaakt dat de rechtspraak de voortdurende solidariteit als grondslag van partneralimentatie erkent. Daarnaast volgt uit de jurisprudentie dat deze rechtvaardiging *in concreto* juist kan worden weggenomen of verzwakt, als het onbillijk is dat de draagkrachtige ex-echtgenoot partneralimentatie moet betalen, bijvoorbeeld vanwege wangedrag van de alimentatiegerechtigde of omdat partijen tijdens het huwelijk zeer kort hebben samengewoond. Deze toets heb ik de billijkheidstoets genoemd.

Ten slotte zijn de opvattingen over de rechtvaardiging van partneralimentatie waarin deze onderhoudsbijdrage als een compensatierecht wordt gezien, te herleiden tot de grondslag huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit. Deze opvattingen zijn hoofdzakelijk te vinden in de wetsgeschiedenis, rechtspraak en doctrine van ná de invoering van het huidige alimentatierecht in 1971. Waarschijnlijk komt dit door de komst van het destijds nieuwe uitgangspunt van het partneralimentatierecht dat inhoudt dat in beginsel iedere volwassene in eigen levensonderhoud moet voorzien. Dat de zelfredzaamheid van een ex-echtgenoot voorop staat, heeft tot gevolg dat alimentatierecht als uitzonderingsrecht wordt beschouwd. Deze gedachte botst echter met de mogelijkheid om op basis van de voortdurende solidariteit veel eenvoudiger dan voorheen partneralimentatie toegekend te krijgen; onschuld was immers geen voorwaarde meer. Daarom werd gezocht naar een beter geaccepteerde grondslag die werd gevonden in de huwelijksgerelateerde

² Zie bijvoorbeeld: HR 28 september 1977, *NJ* 1978, 432; HR 4 december 1987, *NJ* 1988, 678; HR 14 november 1997, *NJ* 1998, 112; HR 9 februari 2001, *NJ* 2001, 216, m.nt. SW.

vermindering van de verdien capaciteit.³ Zo rond de afgelopen eeuwwisseling komt deze grondslag naar voren in de jurisprudentie van de Hoge Raad.⁴ Daarbij moet wel worden gezegd uit de rechtspraak van de Hoge Raad (in lijn met de toenmalige wetsgeschiedenis) duidelijk af te leiden is dat de huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit *niet* als enige grondslag van partneralimentatie kan worden erkend.

In hoofdstuk 3 is beschreven dat de grondslag huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit – net zoals de grondslag voortdurende solidariteit – meestal op een indirecte wijze te vinden is in de jurisprudentie, namelijk bij de beoordeling of *in concreto* al dan niet partneralimentatie kan worden toegekend aan de verzoekende ex-echtgenoot. Zoals gezegd, spelen bij deze beslissing ook niet-financiële factoren een rol die in redelijkheid in de weg kunnen staan aan het verwerven van inkomsten door de alimentatiegerechtigde. Uit de jurisprudentie volgt dat ex-echtgenoten partneralimentatie kan worden toegekend als dezen behoeftig zijn geworden door offers die zij voor het huwelijk hebben gebracht, zoals door de verrichting van zorg in het belang van het gezin (zorg voor gemeenschappelijke kinderen, het huishouden en/of de ex-echtgenoot). Hieruit blijkt dat de huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit in de rechtspraak als grondslag wordt erkend.

In dit proefschrift is niet slechts een studie verricht naar de opvattingen over de rechtvaardiging van partneralimentatie in het Nederlandse recht, maar eveneens naar die van de Nederlandse bevolking. Dit is gedaan aan de hand van een enquête uitgevoerd op basis van een representatieve steekproef van de volwassen Nederlandse bevolking (N=1031). Hoewel is geprobeerd om de respondenten te stimuleren alternatieve grondslagen aan te dragen, blijkt uit de resultaten van dit onderzoek dat ze dit nauwelijks hebben gedaan. Uit hoofdstuk 6 volgt namelijk dat deze opvattingen vaak tevens in te delen zijn naar de bovengenoemde drie categorieën met bijbehorende grondslagen. Het aantal opvattingen van de respondenten dat te herleiden was naar de schuldgrondslag is echter verwaarloosbaar. Ook uit dit resultaat kan worden opgemaakt dat deze grondslag zijn waarde in onze samenleving lijkt te hebben verloren.

Tot slot is in hoofdstukken 7 en 8 besproken dat in de rechtvaardigingsopvattingen die te vinden zijn in het huidige Belgische en Duitse recht, partneralimentatie ofwel een strikt alimentair, ofwel een compensatoir karakter heeft. In deze rechtsstelsels zijn geen opvattingen gevonden die een andere grondslag inhouden dan de voortdurende solidariteit of de huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit. Net zoals in het oude Nederlandse recht, werd daarnaast in het oude – van schuld afhankelijke – Belgische recht van vóór 2007 partneralimentatie als een vorm van schadevergoeding gezien voor het verlies van de huwelijks levensstandaard waarop

³ Waarom deze grondslag waarschijnlijk beter wordt geaccepteerd, komt aan de orde in paragraaf 10.2.3.

⁴ Zie bijvoorbeeld: HR 14 november 1997, *NJ* 1998, 112; HR 9 februari 2001, *NJ* 2001, 216, m.nt. SW.

de onschuldige behoeftige ex-echtgenoot recht had. In het nieuwe Belgische recht van 2007 heb ik de schuldgrondslag niet meer gevonden. Hoewel eveneens het oude Duitse recht van vóór 1977 grotendeels was gekoppeld aan de schuld, heeft de Duitse wetgever meerdere malen de schuldgrondslag uitdrukkelijk verworpen. Een alternatieve grondslag heeft de Duitse wetgever echter destijds niet aangedragen, want in eerste instantie werd eenvoudigweg aangenomen dat er geen algemene grondslagen van partneralimentatie bestonden.

Kortom, uit dit promotieonderzoek volgt dat de hypothese dat partneralimentatie twee grondslagen kent, juist is. Tegenwoordig wordt de legitimatie van deze onderhoudsplicht immers hoofdzakelijk gevonden in de voortdurende solidariteit en de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit. In het verleden werden eveneens de schuldige gedragingen van een van de echtgenoten welke de echtscheiding hadden veroorzaakt als grondslag van partneralimentatie aangemerkt. Deze grondslag lijkt echter thans niet meer van betekenis te zijn. Uit dit promotieonderzoek kan daarom de volgende eerste conclusie worden getrokken:

Conclusie 1: de rechtvaardiging van partneralimentatie is thans te vinden in twee grondslagen, namelijk de voortdurende solidariteit en de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.

10.2.2 Hypothese 2: het huidige Nederlandse alimentatierecht maakt geen duidelijk onderscheid tussen de twee grondslagen, waardoor knelpunten ontstaan

In de vorige paragraaf is naar voren gekomen dat sinds de inwerkingtreding van het huidige Nederlandse, niet op schuld gebaseerde, partneralimentatierecht in 1971 de rechtvaardiging voor partneralimentatie impliciet – en soms ook expliciet – wordt gevonden in de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit. In de introductie van dit proefschrift en in deel III – het rechtsvergelijkend deel – is besproken dat volgens de CEFL in geen van de 22 Europese jurisdicties die door deze commissie zijn onderzocht, een duidelijk onderscheid is gemaakt tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit of daaraan consequenties worden verbonden. Deze conclusie is in deel I van deze dissertatie, nader onder de loep genomen voor het Nederlandse recht. In dit deel is namelijk bestudeerd in hoeverre en op welke wijze een onderscheid wordt gemaakt tussen de twee grondslagen in de wetgeving, parlementaire geschiedenis, jurisprudentie en literatuur. Voor zover in het recht geen onderscheid wordt gemaakt, is bekeken welke knelpunten hierdoor kunnen ontstaan. Tevens is onderzocht of het maken van een onderscheid praktisch uitvoerbaar is. In de introductie en in deel I is immers beschreven dat het onderscheid niet slechts van belang is in

het kader van dit promotieonderzoek, maar ook voor de recente plannen van de VVD, PvdA en D66 om nog slechts de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit als grondslag van partneralimentatie te erkennen.

Uit hoofdstuk 1 volgt dat in de Nederlandse wetgeving slechts een beperkt indirect onderscheid tussen de twee grondslagen is gemaakt bij de bepaling van de *alimentatieduur*. De wet regelt namelijk dat de maximumtermijn van een onderhoudsplicht gelijk is aan de huwelijksduur als het huwelijk korter heeft geduurd dan vijf jaar en kinderloos is gebleven. Bij de invoering van deze maximumtermijn in de wet in 1994, noemde de wetgever als reden dat naarmate het huwelijk korter zou hebben standgehouden, ook in mindere mate nadelige financiële gevolgen door het huwelijk zouden zijn ontstaan. Na de ontbinding van korte kinderloze huwelijken door echtscheiding zal de verdien capaciteit van de alimentatiegerechtigde dus meestal niet ingrijpend door het huwelijk zijn verminderd en de onderhoudsplicht slechts zijn gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit. Uit de wetsgeschiedenis volgt dat dit daarom een kortere alimentatieduur rechtvaardigt dan zou worden vastgesteld aan de hand van de andere wettelijke maximumtermijn van twaalf jaar.

Daarnaast blijkt uit hoofdstuk 2 dat in de opvattingen over de rechtvaardiging van partneralimentatie die in de wetsgeschiedenis, jurisprudentie en doctrine te vinden zijn, doorgaans geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de twee grondslagen. Uitgegaan wordt van één van de twee grondslagen, waardoor het bestaan van twee grondslagen niet wordt erkend. Ook zijn veel opvattingen te vinden die een mengvorm inhouden van beide grondslagen. Hierdoor is (en wordt) het alimentatiedebat niet altijd op een heldere wijze gevoerd, waarvan onder meer blijkt uit de discussie rond de invoering van de wettelijke limitering in 1994. Destijds is in de parlementaire geschiedenis namelijk geen duidelijk en eenduidig antwoord gegeven op de vraag *waarom* ex-echtgenoten voor een bepaalde periode nog de financiële zorg hebben voor iemand van wie zij nu juist gescheiden zijn, waardoor de wetgever de keuze voor de thans geldende maximumtermijnen ontoereikend heeft gemotiveerd.⁵ Dit kan nadelige gevolgen hebben voor duiding en acceptatie van de onderhoudsplicht door partijen.

Naast het algemene probleem dat door een onduidelijke rechtvaardiging partijen niet goed kunnen duiden waarom zij partneralimentatie ontvangen dan wel moeten betalen, kunnen bij de toepassing van het huidige recht ook meer specifieke knelpunten ontstaan. Deze knelpunten zijn in hoofdstuk 1 van dit proefschrift geconstateerd en betreffen de rechtvaardiging van de toekenning van partneralimentatie, de alimentatiehoogte, de alimentatieduur en de beëindiging van de onderhoudsplicht door hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde. Deze problemen komen kort gezegd op het volgende neer. Bij de toekenning kan door het niet maken van een duidelijk onderscheid tussen de twee grondslagen, partneralimentatie worden toegekend aan zowel een ex-echtgenoot die behoeftig is vanwege

⁵ Hoofdstuk 2, paragraaf 2.3.3.

offers die zij heeft gebracht in het belang van het gezin (zoals in de casus van Jane), als een voormalige echtgenoot die behoeftig is door omstandigheden die geheel in de sfeer van haar eigen verantwoordelijkheid liggen (zoals in de casus van Lisa).

Bij de bepaling van de *alimentatiehoogte* kan door het niet maken van een helder onderscheid de behoefte van de alimentatiegerechtigde in alle gevallen worden berekend aan de hand van het huwelijkse welvaartsniveau. Hierdoor kunnen niet slechts alimentatiegerechtigden die daadwerkelijk met onbetaalde arbeid hebben bijgedragen aan het tijdens het huwelijk bereikte welvaartsniveau delen in deze levensstandaard (casus van Jane), maar ook alimentatiegerechtigden die dit niet hebben gedaan (casus van Lisa).

Bij de vaststelling van de *alimentatieduur* kan door de twee grondslagen niet duidelijk van elkaar te onderscheiden het knelpunt ontstaan dat zowel aan alimentatiegerechtigden die de volledige zorg hebben voor jonge gemeenschappelijke kinderen partneralimentatie voor de maximumtermijn van twaalf jaar kan worden toegekend (casus van Jane), als aan alimentatiegerechtigden die een veel korte overgangperiode nodig hebben om met betaalde arbeid (weer) in eigen levensonderhoud te kunnen voorzien (casus van Lisa). Dit komt omdat de wettelijke maximumtermijnen tevens te beschouwen zijn als standaardtermijnen; de mogelijkheden van de rechter om de onderhoudsuitkering te verkorten of te verlengen, zijn immers beperkt. Bovendien kan door de wettelijke maximumtermijnen nimmer door de rechter onmiddellijk een langere duur worden vastgesteld, ook al is op voorhand duidelijk dat een langer termijn nodig is. Hiervan is hoofdzakelijk sprake als de alimentatiegerechtigde de intensieve zorg heeft voor een gemeenschappelijk kind die in een slechte gezondheidstoestand verkeert, zoals in de casus van Jane. De alimentatiegerechtigde moet in zulke gevallen om verlenging verzoeken, waardoor zij als (economisch) zwakkere partij extra inspanning moet leveren en daarbij in onzekerheid moet zitten over wat de rechter zal gaan beslissen.

Tot slot is in dit proefschrift een probleem geïdentificeerd bij de toepassing van *artikel 1:160 BW*. Doordat in deze regeling geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de twee grondslagen, wordt de onderhoudsplicht altijd definitief beëindigd door het hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde, ook in die gevallen waarin de komst van een nieuwe partner niets af doet aan de rechtvaardiging van de onderhoudsplicht van de eerdere ex-echtgenoot. Hiervan is vooral sprake als de alimentatiegerechtigde behoeftig is door de zorg voor één of meerdere kinderen die zijn geboren uit het eerdere huwelijk (casus van Jane). Beide ouders zijn immers verantwoordelijk voor deze zorg en de niet-zorgende ouder blijft voor deze zorg een vergoeding verschuldigd. Als de nieuwe partner van de alimentatiegerechtigde bovendien weinig of geen draagkracht heeft, kunnen zij en de kinderen in armoede vervallen.

In hoofdstuk 3 is gebleken dat het maken van een onderscheid tussen de twee grondslagen in het alimentatierecht, praktisch uitvoerbaar is. De juiste grond-

slag kan namelijk in een concreet geval in het bijzonder worden achterhaald door de vraag te beantwoorden of tussen de behoefte van de onderhoudsgerechtigde en het huwelijk een causale relatie bestaat. Daarbij is doorslaggevend of de alimentatiegerechtigde offers voor het huwelijk heeft gebracht. Zo ja, dan is de onderhoudsbijdrage ook gebaseerd op de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit. Zo niet, dan heeft de onderhoudsplicht slechts de voortdurende solidariteit als grondslag.

Uit de jurisprudentie is naar voren gekomen dat meerdere niet-financiële factoren de causaliteit tussen de behoefte en het huwelijk kunnen aantonen. In het leeuwendeel van de gevallen zal echter sprake zijn van een causale relatie vanwege de zorg voor één of meerdere gemeenschappelijke kinderen. Daarom is in dit onderzoek de volgende vuistregel voor de praktijk geformuleerd: wanneer sprake is van een ongelijke huwelijkse rolverdeling tussen de echtgenoten en zij een of meerdere gemeenschappelijke kinderen hebben, is de onderhoudsplicht gebaseerd op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit, behoudens tegenbewijs.

Als de behoefte van de alimentatiegerechtigde echter is veroorzaakt door ziekte, ouderdom of werkloosheid, dan geldt daarnaast dat in dergelijke gevallen in principe sprake is van de grondslag voortdurende solidariteit.

Oftewel, uit het bovenstaande volgt dat hypothese 2 juist is en de tweede conclusie van dit promotieonderzoek luidt daarom als volgt:

Conclusie 2: een duidelijk onderscheid tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit is niet teruggevonden in het Nederlandse recht. Door een onduidelijke rechtvaardiging van partneralimentatie kunnen partijen niet goed duiden *waarom* zij überhaupt partneralimentatie ontvangen of moeten betalen. Bij de toepassing van het alimentatierecht kunnen door het niet maken van een duidelijk onderscheid tussen beide grondslagen, knelpunten ontstaan bij de rechtvaardiging van de toekenning van partneralimentatie, de alimentatiehoogte, de alimentatieduur en de beëindiging van de onderhoudsplicht door hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde (artikel 1:160 BW). Het maken van een duidelijk onderscheid tussen beide grondslagen is praktisch uitvoerbaar, waardoor de geconstateerde knelpunten kunnen worden opgelost.

10.2.3 Hypothese 3: in Nederland is de sociale acceptatie van (het) partneralimentatie(recht) laag, maar deze kan toenemen als in het recht een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen beide grondslagen

In de introductie van dit proefschrift bleek dat uit het politiek-maatschappelijke debat dat over de rechtvaardiging van partneralimentatie sinds de invoering van het huidige recht in 1971 wordt gevoerd, volgt dat in Nederland de sociale

acceptatie van partneralimentatie en het alimentatierecht laag is. Daarbij is ook aangenomen dat deze acceptatie kan toenemen als een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit. In dit promotieonderzoek is geprobeerd om deze hypothese – in zoverre dat mogelijk was – te toetsen.⁶ In deel I van dit proefschrift dat het Nederlandse recht betreft, is de politiek-maatschappelijke discussie over partneralimentatie vanaf 1971 tot heden uiteengezet. In deel II – het theoretische en empirische gedeelte van deze dissertatie – is allereerst geprobeerd te verklaren waarom de sociale acceptatie van partneralimentatie en het alimentatierecht laag is, hoe deze kan toenemen en welke rol de grondslagen hierin kunnen spelen. Vervolgens is in ditzelfde deel onderzocht in hoeverre de Nederlandse bevolking een onderscheid maakt tussen beide grondslagen bij verschillende onderdelen van het alimentatierecht en of de bevolking een voorkeur heeft voor één van de twee grondslagen. Hieruit kan ook worden opgemaakt in hoeverre de Nederlandse bevolking partneralimentatie en verschillende onderdelen van het huidige alimentatierecht accepteert.

In hoofdstuk 2 is gebleken dat het parlementaire alimentatiedebat rond de invoering van het huidige recht in 1971 werd uitgesteld in afwachting van een rapport van een door de regering ingestelde werkgroep. Door de verruimde mogelijkheid om te scheiden in het nieuwe recht, maakten politici zich destijds namelijk zorgen om de financiële kwetsbaarheid van gescheiden vrouwen met de zorg voor kinderen of met een hoge leeftijd. Daarom besloten de Staten-Generaal unaniem dat er een meer bevredigende regeling voor gescheiden vrouwen moest komen. Toch verschoof het accent van het maatschappelijke alimentatiedebat snel van richting na de inwerkingtreding van het huidige recht. Tal van actiegroepen mengden zich in deze discussie, maar vooral de lobby van de onderhoudsplichtigen was hierin sterk vertegenwoordigd. Zij waren niet slechts kritisch over de grote mate van rechtsonzekerheid en rechtsongelijkheid in het alimentatierecht, maar ook over de onbepaalde alimentatieduur en het niet actief in de alimentatiebeslissing betrekken van de mogelijkheden van de vrouw om te werken. Deze onvrede over het alimentatierecht leek voort te komen uit veranderende maatschappelijke opvattingen over de rolverdeling tussen vrouwen en mannen. Het traditionele huwelijksbeeld waarin de man kostwinner is en de vrouw onbetaalde zorgarbeid verricht, verschoof naar een meer modern huwelijksbeeld waarin het huwelijk wordt aangemerkt als een seriële monogamie, met een gelijke verdeling tussen de echtelieden van betaalde arbeid en onbetaalde zorgarbeid. Dat het beeld van het huwelijk begon te wijzigen, had vooral te maken met de emancipatie van de vrouw die aanving in de jaren 60 van de vorige eeuw en de toename van het aantal echtscheiding vanaf diezelfde periode.

⁶ NB: zoals eveneens is aangegeven in de introductie van hoofdstuk 5, kon met een empirisch onderzoek niet worden aangetoond dat een duidelijk onderscheid tussen de twee grondslagen in het alimentatierecht daadwerkelijk leidt tot een hogere sociale acceptatie.

Doordat de kritische geluiden op het alimentatierecht vanuit de samenleving niet verstomden, heeft dit er waarschijnlijk uiteindelijk toe geleid dat (pas) in 1994 in de wet twee maximumtermijnen werden ingevoerd. Het was de meest ingrijpende verandering van het huidige alimentatierecht tot nu toe, want sindsdien is het huwelijk niet langer een levensverzekering meer. Deze wijziging had echter niet tot gevolg dat er geen kritiek meer werd geuit op het alimentatierecht. Recentelijk staat partneralimentatie weer volop in de belangstelling. In het huidige alimentatiedebat lijken opnieuw de onderhoudsplichtigen de belangrijkste belangengroep te vormen.

De recente alimentatiediscussie vertoont veel overeenkomsten met die uit de jaren 70 van de vorige eeuw. Het voornaamste bezwaar van de tegenstanders is namelijk dat de alimentatiegerechtigde gedurende de alimentatieperiode geen enkele inspanning hoeft te plegen om in eigen levensonderhoud te voorzien. Tevens vinden zij dat de alimentatieduur te lang is en het bedrag te hoog. Vanwege het feit dat vooral vrouwen de alimentatiegerechtigden zijn, wordt door tegenstanders vaak gesuggereerd dat partneralimentatie het emancipatieproces van gescheiden vrouwen zou belemmeren.

Ondanks alle discussie neemt partneralimentatie in onze samenleving nog steeds een belangrijke plaats in. In hoofdstuk 4 is uiteengezet dat dit juist komt doordat het emancipatieproces van vrouwen niet is voltooid. Al tijdens het huwelijk ontstaat tussen de echtgenoten vaak een ongelijke rolverdeling, waarbij de vrouw het leeuwendeel van de zorgtaken in het belang van het gezin op zich neemt en de man de meeste betaalde arbeid verricht. Vrouwen lopen hierdoor carrièrekansen mis en raken economisch afhankelijk van hun echtgenoten. Daarom kan niet van elke gescheiden vrouw worden verwacht dat zij onmiddellijk in eigen levensonderhoud voorziet. Zonder partneralimentatie zouden deze vrouwen (en hun eventuele kinderen) vermoedelijk in armoede vervallen en in de bijstand terecht komen.

Dat het maatschappelijke belang van partneralimentatie in het alimentatiedebat niet altijd wordt erkend, komt waarschijnlijk doordat dit in de kern draait om de morele vraag hoe autonomie zich ten opzichte van zorg verhoudt. Partneralimentatie is namelijk een juridische (financiële) zorgplicht. Een dergelijke zorgplicht zou volgens de tegenstanders echter niet bijdragen aan de autonomie van zowel de alimentatiegerechtigde als de onderhoudsplichtige. Door partneralimentatie wordt de alimentatiegerechtigde immers niet gestimuleerd om voor zichzelf te zorgen en een financieel zelfstandig leven te leiden. De onderhoudsplichtige heeft daarnaast geen ruimte om zijn eigen leven te leiden vanwege de vaak nog jarenlange financiële verantwoordelijkheid voor zijn voormalige vrouw. Door de toenemende individualisering in onze samenleving wordt de morele waarde van autonomie vermoedelijk al belangrijker gevonden.

Dat in de politiek-maatschappelijke discussie over partneralimentatie de morele waarde autonomie vaak wordt geaccentueerd, komt wellicht door de onderwaardering van zorg in westerse samenlevingen. In hoofdstuk 4 is verklaard dat deze onderwaardering voortkomt uit de waarde die in deze

samenlevingen wordt gehecht aan de klassieke maatschappelijke verdrags-theorieën. Ons denken over rechtvaardigheid wordt hierdoor vaak gedomineerd door economische motieven en overwegingen van efficiëntie. Een relatie moet op wederkerig voordeel berusten, terwijl in zorgrelaties dit juist lijkt te ontbreken. Om die reden wordt met degenen die zorg nodig hebben, meer rekening gehouden vanuit onafdwingbare liefdadigheid dan vanuit fundamentele rechtvaardigheid. Ook tussen ex-echtgenoten kan een zorgrelatie bestaan als de één partneralimentatie betaalt aan de ander. Vanwege de onderwaardering van zorg wordt de betaling van partneralimentatie echter meer gezien als een vrijwillige morele verplichting dan als een afdwingbare rechtsplicht. Waarschijnlijk zal partneralimentatie daarom voorlopig een onderwerp van discussie blijven.

Desondanks betekent dit niet dat de sociale acceptatie van het partneralimentatierecht niet zou kunnen toenemen. In het alimentatierecht zou namelijk een nieuwe afweging kunnen worden gemaakt tussen zorg en autonomie. Daarbij is enerzijds van belang dat in onze samenleving de noodzaak van partneralimentatie niet vergeten wordt, vooral vanwege het onvoltooide emancipatieproces van vrouwen. Zoals gezegd, kan partneralimentatie er aan bijdragen dat gescheiden vrouwen en hun eventuele kinderen niet in armoede vervallen. Zonder deze onderhoudsbijdrage zou de verantwoordelijkheid voor deze vrouwen en kinderen geheel worden afgewenteld op de maatschappij. Anderzijds moet worden erkend dat door partneralimentatie het emancipatieproces van de gescheiden vrouw wordt belemmerd. Het huidige alimentatierecht prikkelt vrouwen onvoldoende om weer in eigen levensonderhoud te gaan voorzien.

In dit promotieonderzoek is verdedigd dat in het alimentatierecht een nieuwe afweging kan worden gemaakt tussen zorg en autonomie als hierin een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien-capaciteit. In hoofdstuk 4 is uitgelegd dat bij de laatstgenoemde grondslag de juridische plicht tot betaling van partneralimentatie meer samenvalt met de morele plicht om dit te doen dan in het geval wanneer de onderhoudsplicht de voortdurende solidariteit als grondslag heeft. De twee grondslagen berusten namelijk op verschillende vormen van solidariteit. Uit klassieke sociologische theorieën blijkt dat er twee ideaaltypische vormen van solidariteit bestaan die affectieve en instrumentele solidariteit kunnen worden genoemd. Bij de eerstgenoemde vorm van solidariteit is het motief om solidair te zijn met een ander affectie (liefde, vriendschap) of gedeelde normen en waarden (traditie). Deze vorm van solidariteit is vertegenwoordigd in communale relaties. Het motief om solidair te zijn bij instrumentele solidariteit is daarentegen rationeel en utilitaristisch en is vertegenwoordigd in associatieve relaties. Bij de grondslag huwelijksgelateerde vermindering is vooral sprake van instrumentele solidariteit. In hoofdstuk 4 is beschreven dat deze vorm van solidariteit beter aansluit bij de in onze samenleving heersende opvatting over rechtvaardigheid dan affectieve solidariteit waarop de grondslag voortdurende solidariteit is

gebaseerd. Bij instrumentele solidariteit wordt namelijk erkend dat deze op wederkerig voordeel berust waarbij sprake is van economisch profijt en efficiëntie, waardoor de betaling van partneralimentatie in het eigenbelang is. Ondanks dat uit klassieke antropologische en sociologische theorieën blijkt dat beide vormen van solidariteit wederkerigheid als basis hebben, heeft in de westerse beleving affectieve solidariteit echter geen (of een zwakkere) band met wederkerigheid. Het gevolg hiervan kan zijn dat vooral als de onderhoudsplicht is gebaseerd op de voortdurende solidariteit onder meer de onderhoudsplichtige ex-echtgenoot minder goed begrijpt waarom hij door de wet wordt *verplicht* een onderhoudsbijdrage te betalen aan zijn voormalige partner. De sociale acceptatie van het alimentatierecht kan daarom worden vergroot als in dit recht een onderscheid wordt gemaakt tussen beide grondslagen en daarbij een duidelijke voorkeur uitgaat naar de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.

In hoofdstuk 5 is de hypothese dat de sociale acceptatie van het alimentatierecht kan toenemen als hierin een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de twee grondslagen met behulp van de enquête die is uitgevoerd op basis van een representatieve steekproef van de volwassen Nederlandse bevolking (N=1031), nader getoetst. Uit de resultaten van dit onderzoek volgt dat onder de Nederlandse bevolking nog voldoende draagvlak voor partneralimentatie lijkt te bestaan en dat men niet vindt dat deze onderhoudsplicht moet worden afgeschaft. Anders gezegd, de Nederlandse bevolking vindt partneralimentatie nog van deze tijd. In de verschillende casus die aan de respondenten werden voorgelegd bleek namelijk dat meestal een ruime meerderheid van de ondervraagden bereid was om partneralimentatie toe te kennen aan de verzoekende behoeftige partij. Het maakte daarbij niet uit of de casus een illustratie was van een zaak waarin – bij een eventuele toekenning – de onderhoudsplicht is gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit dan wel op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.⁷ Dit was slechts anders in een casus die was gebaseerd op de voorbeeldcasus van Lisa en die een zuivere solidariteitscasus betreft. Bijna tweederde van de respondenten kende namelijk geen partneralimentatie toe aan de vrouw die behoeftig was geworden door omstandigheden die geheel in de sfeer van haar eigen verantwoordelijkheid liggen. De opvatting dat de vrouw uit eigen beweging de keuze had gemaakt om haar baan op te zeggen op het moment dat zij huwde, was dan ook de meest genoemde reden voor de beslissing om het alimentatieverzoek af te wijzen. Wanneer een echtgenoot zich in het huwelijk zodanig autonoom opstelde dat deze belangrijke keuzes maakte zonder de partner hierin te betrekken, lijkt hiermee de grens van de acceptatie van de nahuwelijkse solidariteit te zijn bereikt.

⁷ In de vragenlijst waren twee uitgebreide casus opgenomen die overeenkwamen met de voorbeeldcasus van Lisa (solidariteitscasus) en Jane (verdien capaciteitscasus). Op deze twee casus kwam een vervolgcasus, waarin de beëindigingsregeling uit artikel 1:160 BW aan de orde kwam. Naast de uitgebreide casus stonden in de vragenlijst nog twee korte solidariteitscasus en twee korte verdien capaciteitscasus. Hierin werd slechts aan de respondenten gevraagd of zij partneralimentatie zouden toekennen.

Ondanks dat in de meeste voorgelegde casus een meerderheid van de Nederlandse bevolking partneralimentatie toekende aan de behoeftige verzoekende partij, volgt uit de resultaten van het empirisch onderzoek dat de mate van acceptatie van de twee grondslagen verschilt en daarom bij de toekenning een onderscheid wordt gemaakt tussen beide rechtvaardigingen. De voorkeur van de Nederlandse bevolking ging in dit onderzoek namelijk uit naar de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit. In de casus die was gebaseerd op de voorbeeldcasus van Jane en waarin de onderhoudsplicht de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit als grondslag heeft, werd door de ondervraagden als vanzelfsprekend partneralimentatie toegekend. In de andere casus die deze grondslag betroffen, werd daarnaast door een ruime meerderheid van de respondenten een onderhoudsbijdrage toegekend. In de solidariteitscasus waren de respondenten echter minder bereid om partneralimentatie toe te kennen. Daarnaast vonden respondenten stellingen die wezen in de richting van de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit belangrijker voor hun beslissing om partneralimentatie toe te kennen dan die waren gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit.

Hoewel het empirisch onderzoek indiceert dat onder de Nederlandse bevolking nog voldoende draagvlak bestaat voor partneralimentatie, houdt dit nog niet in dat de mening van de tegenstanders van partneralimentatie die betogen dat het huidige alimentatierecht zou moeten worden gewijzigd, geheel ongegrond is. Vooral wat de alimentatieduur betreft, lijkt uit dit onderzoek naar voren te komen dat de tegenstanders van het huidige alimentatierecht bijval vinden van de Nederlandse bevolking in hun betoog dat het geldende alimentatierecht zou moeten worden herzien. De respondenten kozen namelijk niet voor een standaardtermijn die gelijk was gesteld aan de huidige maximumtermijn van twaalf jaar, maar voor termijnen die aansloten bij de omstandigheden in desbetreffende casus. Daarom is in hoofdstuk 5 geconcludeerd dat de voorkeur van de Nederlandse bevolking uitgaat naar een bepaling van de duur op maat, waarbij de rechter een onderscheid tussen de twee grondslagen kan maken.

Verrassend genoeg kwam uit de resultaten van het onderzoek naar voren dat de Nederlandse bevolking niet vindt dat artikel 1:160 BW zou moeten worden herzien. Een ruime meerderheid van de respondenten vond namelijk in verschillende casus die waren gebaseerd op één van de twee grondslagen, dat de onderhoudsplicht definitief moet worden beëindigd op het moment dat de alimentatiegerechtigde hertrouwt. Daarbij moet wel worden gezegd dat in het geval dat de gerechtigde de zorg voor kinderen had, een veel groter aantal respondenten (bijna eenderde) koos voor het niet definitief beëindigen van de onderhoudsplicht dan in de casus waarin de verzoeker geen kind verzorgde (totaal 6%).

Ten slotte werd het huidige uitgangspunt voor de vaststelling van de behoefte van de alimentatiegerechtigde, de huwelijkse levensstandaard, afgewezen door een ruime meerderheid van de ondervraagden.⁸ Desondanks konden wat

⁸ Hoofdstuk 5, paragraaf 5.3.4.

betreft de alimentatiehoogte geen harde conclusies worden getrokken omdat de onzekerheid bij de respondenten over dit onderwerp te hoog was.

Kort gezegd volgt uit het bovenstaande dat hypothese 3 deels juist lijkt te zijn. Uit dit promotieonderzoek volgt dat in Nederland nog voldoende draagvlak lijkt te bestaan voor een wettelijke onderhoudsplicht tussen ex-echtgenoten. Het huidige alimentatierecht kan in Nederland echter op een lage acceptatie van de bevolking rekenen, vooral de huidige regelingen inzake de toekenning en de alimentatieduur. Deze conclusie geldt echter niet voor artikel 1:160 BW. Daarnaast maakt de Nederlandse bevolking hoofdzakelijk bij de toekenning van partneralimentatie een duidelijk onderscheid tussen beide grondslagen, waarbij de voorkeur lijkt uit te gaan naar de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit. Ook bepaalt de Nederlandse bevolking de alimentatieduur op maat, waarbij het voor de rechter mogelijk wordt om bij de bepaling van de duur een onderscheid tussen de twee grondslagen te maken. Uit deze studie kan de volgende, derde, conclusie worden getrokken:

Conclusie 3: de wettelijke onderhoudsplicht tussen ex-echtgenoten lijkt in Nederland op nog voldoende draagvlak te kunnen rekenen. Het is echter aannemelijk dat de sociale acceptatie van het alimentatierecht toeneemt als in de regels inzake de toekenning en de alimentatieduur een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.

10.3 AANBEVELINGEN VOOR VERBETERING VAN HET ALIMENTATIESTELSEL

Aan de hand van de conclusies die zijn getrokken in de vorige paragraaf en de lessen die in hoofdstuk 9 zijn geleerd uit de vergelijking van het Nederlandse recht met de CEFL *Principles* betreffende partneralimentatie, het Belgische en het Duitse recht, wordt in deze paragraaf de centrale onderzoeksvraag van dit promotieonderzoek beantwoord. Met totaal 23 aanbevelingen wordt beschreven in hoeverre en op welke wijze het Nederlandse partneralimentatierecht verbeterd kan worden door een duidelijk onderscheid te maken tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.

Voor een uitgebreide bespreking van de in totaal vijf lessen die voor het Nederlandse recht uit de rechtsvergelijkende studie zijn getrokken, verwijs ik naar hoofdstuk 9. In deze paragraaf volsta ik met de opsomming van deze lessen:

1. In het Duitse recht blijkt door de verschillende wettelijke alimentatie-categorieën steeds duidelijk *waarom* partijen partneralimentatie ontvangen of moeten betalen. Zorg voor kinderen vormt daarbij de belangrijkste reden. Neem daarom zorgalimentatie als aparte categorie op in de wet;

2. Neem de billijkheidstoets op in de wet;
3. Meer flexibiliteit bij de bepaling van de behoefte;
4. Meer maatwerk bij de vaststelling van de alimentatieduur door ambtshalve verkorting door de rechter; en,
5. Geen definitieve beëindiging van de onderhoudsplicht na hertrouwen of een daaraan gelijkgesteld samenleven als de alimentatiegerechtigde de zorg heeft voor een gemeenschappelijk kind.

In deze paragraaf worden eerst twee algemene aanbevelingen gegeven over de wijze waarop de grondslagen kunnen doorwerken in het alimentatierecht. Hierna worden de aanbevelingen gepresenteerd aan de hand van een onderscheid tussen de twee grondslagen. Allereerst worden aanbevelingen gegeven voor die gevallen waarin de onderhoudsplicht kan worden gebaseerd op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdiencapaciteit. Deze aanbevelingen zien op de toekenning van partneralimentatie, de alimentatiehoogte, de alimentatieduur en de beëindiging van de onderhoudsplicht vanwege hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde. Hierna worden aanbevelingen gegeven voor die situaties waarin de onderhoudsplicht kan worden gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit. Deze aanbevelingen betreffen dezelfde zojuist genoemde onderdelen van het alimentatierecht.

Algemene aanbevelingen

1. *In het alimentatierecht moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdiencapaciteit. Het onderscheid dient in het recht zodanig tot uitdrukking te komen dat verschillende regels gelden voor de onderhoudsplicht die is gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit en voor de onderhoudsplicht die de huwelijksgelateerde vermindering van de verdiencapaciteit als grondslag heeft.*

Door de grondslagen expliciet te benoemen en vervolgens een duidelijk onderscheid te maken tussen de twee grondslagen, kunnen partijen duiden *waarom* zij überhaupt partneralimentatie ontvangen of moeten betalen. Daarnaast kunnen de geconstateerde knelpunten van het Nederlandse recht bij de rechtvaardiging van de toekenning van partneralimentatie, de alimentatiehoogte, de alimentatieduur en de beëindiging van de onderhoudsplicht door hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde (artikel 1:160 BW) door het maken van een duidelijk onderscheid in het recht worden verholpen (zie conclusie 2, paragraaf 10.2.2).

Anders dan de VVD, PvdA en D66 in hun initiatiefnota hebben voorgesteld om nog slechts partneralimentatie toe te kennen als deze kan worden gebaseerd op de huwelijksgelateerde vermindering van de verdiencapaciteit, wordt in dit onderzoek gepleit om de voortdurende solidariteit als tweede grondslag van partneralimentatie te erkennen. Veel opvattingen

over de rechtvaardiging van deze onderhoudsplicht die naar voren komen in de wetsgeschiedenis, rechtspraak en literatuur zijn namelijk te herleiden tot erkenning van deze grondslag (zie paragraaf 10.2.1). Bovendien blijkt dat een meerderheid van de Nederlandse bevolking bereid is om partneralimentatie toe te kennen aan ex-echtgenoten die door ziekte of ouderdom behoeftig zijn geworden. In dergelijke gevallen is de onderhoudsplicht uitsluitend gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit. Daarom lijkt het gerechtvaardigd dat voormalige echtgenoten primair verantwoordelijk blijven voor hun behoeftige ex-echtgenoten en moet deze verantwoordelijkheid niet via de bijstand worden afgewenteld op de samenleving.

2. *Indien de onderhoudsplicht kan worden gebaseerd op beide grondslagen (samenloop van grondslagen), gelden de regels voor partneralimentatie gebaseerd op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.* In geval van samenloop van de grondslagen hebben de regels die gelden in de gevallen dat de onderhoudsplicht is gebaseerd op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit voorrang boven de regels die gelden voor de gevallen dat de onderhoudsplicht is gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit. De eerstgenoemde regels worden vooropgesteld omdat de daarbij behorende grondslag in dit voorstel de alimentatieplichtige een sterkere bescherming biedt, nu deze in het kader van een billijkheidstoets in principe niet kan worden doorkruist. Bovendien geniet de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit de voorkeur van de Nederlandse bevolking en kan deze hoogstwaarschijnlijk op een hogere sociale acceptatie rekenen. Dit kan een positief effect hebben op de nakoming van de onderhoudsplicht door draagkrachtige ex-echtgenoten. Door de causale relatie tussen de behoeftigheid en het huwelijk valt bij de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit de juridische plicht tot betaling van partneralimentatie meer samen met de morele plicht om dit te doen dan bij de grondslag voortdurende solidariteit (zie conclusie 3, paragraaf 10.2.3). De verklaring die hiervoor is gegeven, is dat de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit is gebaseerd op instrumentele solidariteit.

Aanbevelingen voor de gevallen waarin partneralimentatie is gebaseerd op de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit

De toekenning van partneralimentatie

3. *Artikel 1:157 lid 1 BW moet zodanig worden gewijzigd dat hieruit volgt dat de rechter bij de vraag of partneralimentatie kan worden toegekend ook moet achterhalen of de onderhoudsplicht is gebaseerd op de huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit.* Hierbij moet de vraag worden beantwoord of er tussen de behoeftigheid van de alimentatiegerechtigde en het huwelijk een causale relatie bestaat.⁹ Van een dergelijke relatie is sprake als degene die om partneralimentatie verzoekt (financiële) offers voor het huwelijk heeft

⁹ Zie hoofdstuk 3.

gebracht. Zo ja, dan heeft de onderhoudsbijdrage de huwelijksgerelateerde vermindering van de verdien capaciteit als grondslag.

4. *Aan artikel 1:157 BW dient een apart lid te worden toegevoegd, waarin de categorie 'zorgalimentatie' is opgenomen.* Zorgalimentatie is een vorm van partneralimentatie die kan worden toegekend aan de behoeftige ouder die na de echtscheiding de zorg heeft voor een of meerdere gemeenschappelijke kinderen.¹⁰ Tussen de ex-echtgenoten moet sprake zijn van een ongelijke verdeling van de zorg voor de kinderen. In de praktijk zal deze categorie de belangrijkste plaats innemen. Door zorgalimentatie komt het belang van het kind beter in het partneralimentatierecht tot uitdrukking. Daarnaast komt in dit proefschrift naar voren dat de Nederlandse bevolking bij de keuze om partneralimentatie toe te kennen, vaak redenen noemt waarin de verantwoordelijkheid voor de gemeenschappelijke kinderen wordt benadrukt.¹¹ Hoogstwaarschijnlijk kan zorgalimentatie op een hoge sociale acceptatie rekenen.
5. *Tot gemeenschappelijke kinderen worden die kinderen gerekend die uit het huwelijk tussen de onderhoudsplichtige en -gerechtigde geboren zijn of door hen zijn geadopteerd. Daarnaast kunnen tot deze groep ook pleeg- of kleinkinderen worden gerekend.* Het gaat er om dat de verdien capaciteit van de alimentatiegerechtigde vanwege de zorg wordt verminderd. Hiervan is niet slechts sprake bij zorg voor gemeenschappelijke kinderen, maar ook bij zorg voor pleeg- of kleinkinderen. Dat de verdien capaciteit van de alimentatiegerechtigde wordt verminderd door de zorg voor stiefkinderen van de onderhoudsplichtige is niet aannemelijk, want na de echtscheiding zal zij hoogstwaarschijnlijk niet voor de stiefkinderen blijven zorgen.
6. *Het gemeenschappelijke kind moet daadwerkelijk behoefte hebben aan zorg door de zorgende ouder.* Het gemeenschappelijke kind mag bijvoorbeeld niet voor langere tijd in een internaat of pleeggezin verblijven. De zorgende ouder moet daadwerkelijk niet in eigen levensonderhoud kunnen voorzien vanwege deze zorg.¹²
7. *Wanneer de hoofdverblijfplaats van het gemeenschappelijke kind na de echtscheiding bij de behoeftige ex-echtgenoot is bepaald, moet weerlegbaar worden vermoed dat zorgalimentatie kan worden toegekend.* Het is eventueel aan de niet-zorgende ouder te stellen en te bewijzen dat tussen de zorg voor het gemeenschappelijke kind en de behoeftigheid geen causale relatie bestaat.
8. *Bij zorgalimentatie moet gelden dat de alimentatiegerechtigde basisalimentatie¹³ ontvangt zolang het jongste gemeenschappelijke kind niet naar de basisschool gaat.* Dit houdt in dat de zorgende ouder geen plicht heeft om door betaalde arbeid in eigen levensonderhoud te voorzien tot het moment dat het gemeenschappelijke kind vier jaar is. Tijdens de basisschoolperiode wordt er vanuit gegaan dat de zorgende ouder (weer) parttime (0,5 fte) kan werken.

¹⁰ Zie hoofdstuk 3. Zie over de Duitse variant de zogenoemde *Betreuungsunterhalt*: hoofdstuk 8, paragrafen 8.3.1 & 8.5.

¹¹ Hoofdstuk 5, paragrafen 5.3.3 & 5.3.6.

¹² Evenzo geregeld in het Duitse recht, zie: hoofdstuk 8, paragraaf 8.3.1.

¹³ Zie hierover: hoofdstuk 8, paragraaf 8.3.1.

Op het moment dat het jongste kind naar de middelbare school gaat, heeft de zorgende ouder weer de plicht om fulltime te werken.

De hoogte van partneralimentatie

9. *Het huidige uitgangspunt – het huwelijkse welvaartsniveau – uit de Alimentatienormen (ook wel Tremanormen) dat wordt gehanteerd bij de bepaling van de behoefte van de alimentatiegerechtigde moet blijven gelden.* De ex-echtgenoot die offers voor het huwelijk heeft gebracht, heeft immers bijgedragen aan het tijdens het huwelijk bereikte welvaartsniveau. Daarom is het terecht dat ook deze na de echtscheiding deelt in de tijdens het huwelijk opgebouwde levensstandaard.

10. *In de Alimentatienormen moet expliciet worden opgenomen dat de rechter het alimentatiebedrag op termijn op nihil kan stellen en gefaseerd kan afbouwen.*

Hoewel thans in de praktijk reeds van de nihilstelling op termijn (al dan niet met gefaseerde afbouw) gebruikt wordt gemaakt, moet deze mogelijkheid voor de volledigheid in de Alimentatienormen worden opgenomen. Juist hierdoor kan de alimentatiegerechtigde immers worden geprikkeld om met betaalde arbeid (weer) in eigen levensonderhoud te voorzien. Dit is bevorderlijk voor de emancipatie van gescheiden vrouwen.

11. *In de Alimentatienormen moet worden opgenomen dat zolang de alimentatiegerechtigde zorgalimentatie ontvangt die basisalimentatie inhoudt, het alimentatiebedrag niet door de rechter gefaseerd kan worden afgebouwd of geen fictieve inkomsten bij de behoefte van de gerechtigde kunnen worden opgeteld. Na verloop van de basisalimentatie kan de zorgende ouder door de rechter geprikkeld worden om (weer) aan het werk te gaan door het alimentatiebedrag gefaseerd af te bouwen door bijvoorbeeld vanaf dat moment bij de berekening van de behoefte rekening te houden met fictieve inkomsten uit een parttime baan (0,5 fte).*

Een gefaseerde afbouw van het bedrag door bijvoorbeeld het meetellen van fictieve inkomsten bij de berekening van de behoefte van de alimentatiegerechtigde is onlogisch als de zorgende ouder basisalimentatie ontvangt omdat deze – volgens dit voorstel – gedurende de eerste vier levensjaren van het jongste gemeenschappelijke kind geen plicht heeft om te werken. Wanneer het kind de vierjarige leeftijd heeft bereikt, kan het alimentatiebedrag wel gefaseerd worden afgebouwd omdat de zorgende ouder dan de plicht heeft om weer parttime te werken (zie aanbeveling 8).

De duur van partneralimentatie

12. *De duur van partneralimentatie moet door de rechter op maat worden bepaald binnen de voorgestelde wettelijke maximumtermijnen (zie aanbevelingen 13 en 14).*

Door de duur op maat te bepalen kan de rechter rekening houden met alle omstandigheden van het geval en kan in een individueel geval een rechtvaardige uitkomst worden bereikt. In dit promotieonderzoek is naar voren gekomen dat ook de Nederlandse bevolking een oplossing lijkt te steunen waarin de vaststelling van de duur maatwerk is.¹⁴

¹⁴ Hoofdstuk 5, paragrafen 5.3.4 & 5.4.1.

Dit kan worden bewerkstelligd door:

1. *artikel 1:157 lid 3 BW zodanig te wijzigen dat de rechter niet langer slechts meer op verzoek van een van de partijen, maar ook ambtshalve de onderhoudsbijdrage kan verkorten; en,*
 2. *aan artikel 1:157 lid 3 BW toe te voegen dat de rechter ambtshalve of op verzoek van de alimentatiegerechtigde een langere onderhoudsbijdrage kan toekennen dan de wettelijke maximumtermijn als in een uitzonderlijk geval op voorhand duidelijk is dat het gemeenschappelijke kind langere zorg nodig heeft vanwege (chronische) ziekte of gebreken. De rechter moet dan een duur kunnen bepalen zolang en voor zover de alimentatiegerechtigde niet kan werken vanwege deze zorg. Hierdoor dient de zorgende ouder de rechter niet om verlenging te verzoeken en in onzekerheid te zitten over wat de rechter zal beslissen.*
13. *Artikel 1:157 lid 4 BW moet zodanig worden aangepast dat de huidige maximumtermijn van twaalf jaar wordt vervangen door de maximumtermijn die wordt berekend aan de hand van de onderstaande tabel (tabel 10.1). Deze termijn geldt als een ex-echtgenoot zorgalimentatie is toegekend. Bij de keuze voor de maximumtermijn die staat in tabel 10.1 zijn meerdere uitgangspunten als basis genomen. Het eerste en belangrijkste uitgangspunt is dat de behoeftige ex-echtgenoot in ieder geval zorgalimentatie ontvangt tot het moment wanneer het jongste gemeenschappelijke kind naar de middelbare school gaat (doorgaans op twaalfjarige leeftijd).*

Het tweede uitgangspunt is dat de zorgende ouder altijd een rehabilitatieperiode moet worden gegund waarin zij zich erop kan voorbereiden om (weer) deel te nemen aan de arbeidsmarkt, zodat zij in eigen levensonderhoud kan gaan voorzien. Een periode van vijf jaar is voldoende om een opleiding te volgen of bij c.q. om te scholen en werk te zoeken.

Het derde uitgangspunt is dat de rehabilitatieperiode moet worden verlengd met de tijd die de alimentatiegerechtigde niet kan besteden aan betaalde arbeid door de zorg voor jonge gemeenschappelijke kinderen. Aansluiting wordt gezocht bij aanbeveling 8; de zorgende ouder die basaalimentatie ontvangt, heeft geen plicht om te werken. Dit gehele tijdvak wordt bij de rehabilitatieperiode opgeteld. Zodra het kind de vierjarige leeftijd heeft bereikt, heeft de zorgende ouder de plicht om parttime te werken (0,5 fte). Dit tijdvak wordt daarom voor de helft bij de rehabilitatieperiode opgeteld. Vanaf de twaalfjarige leeftijd van het kind heeft de zorgende ouder de plicht om fulltime te werken. Bij de rehabilitatieperiode wordt geen extra tijd opgeteld. Het vierde uitgangspunt is ten slotte dat de zorgende ouder, meer dan in het huidige recht, wordt geprikkeld om met betaalde arbeid in eigen levensonderhoud te gaan voorzien.

Tabel 10.1

Bepaling van de maximumtermijn aan de hand van de leeftijd van het jongste gemeenschappelijke kind

Leeftijd jongste kind op het moment van het alimentatieverzoek	Maximumtermijn
0 tot 4 jaar	$(4 - \text{leeftijd kind}) + 9$
4 tot 12 jaar	$(12 - \text{leeftijd kind}) \times 0,5 + 5$
Ouder dan 12 jaar	5 jaar

Toelichting tabel.

Als het jongste kind op het moment van het alimentatieverzoek in de leeftijds-categorie 0 tot 4 jaar valt, dient er rekening mee te worden gehouden dat de zorgende ouder basaalimentatie ontvangt over de (resterende) jaren tot dat het jongste gemeenschappelijke kind de vierjarige leeftijd heeft bereikt. Zoals gezegd, wordt deze tijd volledig bij de rehabilitatieperiode van vijf jaar opgeteld. Daarnaast wordt altijd de helft van de periode tussen de vier- en twaalfjarige leeftijd van het kind bij de rehabilitatieperiode opgeteld omdat de zorgende ouder de plicht heeft om slechts 0,5 fte te werken. Dit is een periode van vier jaar.

Voorbeeld: het jongste kind is twee jaar oud op het moment van het alimentatieverzoek. De zorgende ouder ontvangt totdat het kind vier jaar is basaalimentatie, dit is twee jaar $(4-2)$. Hierbij wordt de tijd opgeteld die de zorgende ouder niet kan besteden aan betaalde arbeid (dat is een periode van vier jaar) en de rehabilitatieperiode van vijf jaar. De maximumtermijn kan worden berekend: $(4-2) + 9 = 11$ jaar.

Als het jongste kind op het moment van het alimentatieverzoek in de leeftijds-categorie 4-12 jaar valt, dan wordt de helft van de tijd over de resterende jaren totdat het kind de twaalfjarige leeftijd heeft bereikt, bij de rehabilitatieperiode van vijf jaar opgeteld.

Voorbeeld: het jongste kind is zeven jaar oud op het moment van het alimentatieverzoek. De zorgende ouder ontvangt over de helft van de resterende vijf jaar $(12-7)$ partneralimentatie plus een rehabilitatieperiode van vijf jaar. De maximumtermijn kan worden berekend: $(12-7) \times 0,5 + 5 = 7,5$ jaar.

Op het moment dat het jongste kind naar de middelbare school gaat, heeft de zorgende ouder de plicht om weer fulltime aan het werk te gaan. Zij krijgt nog een rehabilitatieperiode van maximum vijf jaar toegekend.

14. *Aan artikel 1:157 lid 4 BW moet worden toegevoegd dat als geen sprake is van zorgalimentatie, maar de onderhoudsplicht wél kan worden gebaseerd op de huwelijksgereleerde vermindering van de verdien capaciteit, een maximumtermijn geldt van vijf jaar.* In deze rehabilitatieperiode kan de behoeftige ex-echtgenoot zich er op voorbereiden om (weer) deel te nemen aan de arbeidsmarkt, zodat zij in eigen levensonderhoud kan voorzien. Een periode van maximaal vijf jaar is voldoende om een opleiding te volgen of bij- c.q. om te scholen en werk te zoeken. Terugkeer op de arbeidsmarkt kan echter zeer moeilijk zijn voor alimentatiegerechtigden die tijdens een lang huwelijk niet hebben gewerkt. Voor dergelijke gevallen zou wellicht

een langere maximumtermijn dienen te gelden, zoals ook is opgenomen in de initiatiefnota van de VVD, PvdA en D66. Meer onderzoek is nodig naar deze specifieke gevallen.

Geen beëindiging van zorgalimentatie

15. *Aan artikel 1:160 BW dient te worden toegevoegd dat zorgalimentatie niet wordt beëindigd bij hertrouwen of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde.* In geval van zorg voor een gemeenschappelijk kind rechtvaardigt een nieuw huwelijk of daaraan gelijkgesteld samenwonen van de alimentatiegerechtigde niet dat de onderhoudsplicht van de eerdere echtgenoot komt te vervallen. Beide ouders zijn immers verantwoordelijk voor de zorg voor hun gemeenschappelijke kind (of kinderen) en daarom blijft de niet-zorgende ouder ook tijdens een nieuwe duurzame relatie van de alimentatiegerechtigde een vergoeding verschuldigd voor deze zorg. Hierdoor wordt bovendien voorkomen dat de zorgende ouder en het kind in armoede vervallen als de nieuwe partner weinig of geen draagkracht heeft. Een nieuwe duurzame relatie van de alimentatiegerechtigde moet wel een omstandigheid zijn op basis waarvan de rechter de onderhoudsplicht eventueel kan wijzigen.

In de initiatiefnota van de VVD, PvdA en D66 is voorgesteld om artikel 1:160 BW te schrappen. In dit proefschrift wordt echter aanbevolen dit slechts te doen voor zorgalimentatie. Uit dit onderzoek volgt namelijk dat de Nederlandse bevolking achter het huidige artikel 1:160 BW staat. In de resultaten van dit onderzoek was echter wel te zien dat een groter aantal respondenten koos voor het laten herleven of doorlopen van de onderhoudsplicht in de casus waarin de alimentatiegerechtigde de zorg voor kinderen had, dan in het geval waarin de gerechtigde geen kinderen verzorgde.¹⁵

16. *Aan artikel 1:160 BW dient te worden toegevoegd dat als de alimentatiegerechtigde eveneens zorgalimentatie kan ontvangen van de latere ex-echtgenoot deze onderhoudsplicht vóór de onderhoudsplicht van de eerdere ex-echtgenoot gaat.* Bij samenloop van de onderhoudsplicht van een eerdere en een latere ex-echtgenoot, is de verantwoordelijkheid van de ex-echtgenoot uit een eerder ontbonden huwelijk subsidiair ten opzichte van de verantwoordelijkheid van de ex-echtgenoot uit het later ontbonden huwelijk.¹⁶

Aanbevelingen voor de gevallen waarin partneralimentatie is gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit

De toekenning van partneralimentatie

17. *Artikel 1:157 lid 1 BW moet zodanig worden gewijzigd dat hieruit volgt dat de rechter bij de vraag of partneralimentatie kan worden toegekend, ook moet kunnen worden achterhaald of de onderhoudsplicht uitsluitend is gebaseerd op de grondslag voortdurende solidariteit.* Hierbij moet de vraag worden beantwoord

¹⁵ Hoofdstuk 5, paragraaf 5.3.5.

¹⁶ Zoals in het Duitse recht: zie hoofdstuk 8, paragraaf 8.6.

of tussen de behoefte van de alimentatiegerechtigde en het huwelijk een causale relatie bestaat.¹⁷ Zo niet, dan heeft de onderhoudsbijdrage de voortdurende solidariteit als grondslag en wordt de behoefte niet zozeer door het huwelijk, maar meer door persoonlijke of maatschappelijke omstandigheden veroorzaakt. Hiervan is in de meeste gevallen sprake als de behoefte uitsluitend is veroorzaakt door ziekte, ouderdom of werkloosheid (ontstaan als gevolg van een slechte situatie op de arbeidsmarkt).

18. *Voor partneralimentatie gebaseerd op grondslag voortdurende solidariteit moet in de wet de billijkheidstoets¹⁸ worden opgenomen.* Een negatieve uitkomst van de billijkheidstoets heeft namelijk tot gevolg dat de solidariteit tussen ex-echtgenoten wordt verzwakt of weggenomen, zodat een lagere of kortdurende onderhoudsbijdrage wordt vastgesteld of geheel geen partneralimentatie wordt toegekend. Het is daarom duidelijker en vollediger om deze toets in de wet op te nemen. In deze bepaling moet een (limitatieve of niet-limitatieve) lijst komen met omstandigheden die van belang zijn bij de billijkheidstoets, zoals wangedrag en een zeer korte samenlevings- of huwelijksduur. Een andere belangrijke factor is als de behoefte is veroorzaakt door omstandigheden die geheel in de sfeer van de verantwoordelijkheid van verzoeker zelf liggen. Uit dit promotieonderzoek blijkt namelijk dat een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking vindt dat de nahuwelijkse solidariteit door deze factor wordt begrensd. Ook in de Belgische en Duitse wet is een dergelijke factor opgenomen.¹⁹

De hoogte van partneralimentatie

19. *In de Alimentatienormen moet expliciet worden opgenomen dat de rechter in solidariteitsgevallen bij de berekening van de alimentatiehoogte de mogelijkheid heeft om de behoefte van de alimentatiegerechtigde lager vast te stellen dan bij de berekening aan de hand van het huwelijkse welvaartsniveau.* In solidariteitsgevallen heeft de alimentatiegerechtigde immers meestal niet bijgedragen aan het bereikte huwelijkse welvaartsniveau. Voor de beantwoording van de vraag naar welk uitgangspunt de behoefte moet worden vastgesteld, is meer onderzoek nodig. In dit promotieonderzoek is namelijk geen goed en duidelijk uitgangspunt gevonden.²⁰ Het uitgangspunt kan bijvoorbeeld ergens liggen tussen de huwelijkse levensstandaard en het bestaansminimum.
20. *In de Alimentatienormen moet worden opgenomen dat de onderhoudsplicht slechts gefaseerd kan worden afgebouwd als de alimentatiegerechtigde nog de mogelijkheid heeft om (weer) deel te nemen aan de arbeidsmarkt.* De gefaseerde afbouw is bedoeld om de alimentatiegerechtigde te prikkelen om weer deel te nemen aan de arbeidsmarkt en zelfvoorzienend te worden. Vaak zal dit in solidariteitsgevallen niet meer mogelijk zijn, bijvoorbeeld als de behoefte ex-echtgenoot arbeidsongeschikt is geraakt of een hoge leeftijd heeft bereikt.

¹⁷ Zie hoofdstuk 3.

¹⁸ Zie over deze toets: hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.2.

¹⁹ Zie hoofdstuk 7, paragraaf 7.3.2 en hoofdstuk 8, paragraaf 8.3.3.

²⁰ Hoofdstuk 5, paragraaf 5.3.4, hoofdstuk 6, paragraaf 7.4 en hoofdstuk 8, paragraaf 8.4.

De duur van partneralimentatie

21. *De duur van partneralimentatie moet in solidariteitsgevallen door de rechter op maat worden bepaald binnen de voorgestelde wettelijke maximumtermijn (zie aanbeveling 22). Artikel 1:157 lid 3 BW moet zodanig worden gewijzigd dat de rechter niet langer meer op verzoek van een van de partijen, maar ambtshalve de onderhoudsbijdrage kan verkorten (zie ook aanbeveling 12).* Hoewel in de meeste solidariteitsgevallen de maximumtermijn (zie aanbeveling 22) zal worden toegekend omdat bijvoorbeeld een arbeidsongeschikte of oudere ex-echtgenoot niet meer door betaalde arbeid in eigen levensonderhoud kan voorzien, is soms een bepaling van de duur op maat wenselijk, bijvoorbeeld als te verwachten is dat een werkloze gescheiden echtgenoot binnen een kortere termijn dan vijf jaar weer kan deelnemen aan de arbeidsmarkt.
22. *Artikel 1:157 lid 6 BW kan zodanig worden aangepast dat de huidige maximumtermijn die geldt voor kinderloze huwelijken die korter hebben geduurd dan vijf jaar, wordt vervangen door een maximumtermijn van vijf jaar voor in principe alle solidariteitsgevallen, tenzij het huwelijk korter heeft geduurd dan vijf jaar. In dat laatste geval blijft de huwelijksduur als maximumtermijn gelden.* Een zieke, oudere of werkloze ex-echtgenoot moet een overgangperiode worden gegund waarin zij zich kan voorbereiden op een lager welvaartsniveau dan zij tijdens het huwelijk gewend was. Hoe lang deze overgangperiode moet duren, is een lastige en vooral rechtspolitieke keuze. Zoals in de Duitse doctrine terecht is gesteld, volgt namelijk uit de grondslag voortdurende solidariteit niet hoe lang (of hoe hoog) een onderhoudsplicht moet zijn.²¹ Doordat in dit promotieonderzoek naar voren komt dat de grondslag voortdurende solidariteit op minder acceptatie kan rekenen dan de grondslag huwelijksgerelateerde vermindering van de verdiencapaciteit (zie ook aanbeveling 2), kan de maximumtermijn wellicht niet langer zijn dan die in aanbeveling 12 is gegeven. Met toekomstig empirisch onderzoek kan echter worden achterhaald hoe de Nederlandse bevolking denkt over een dergelijke korte maximumtermijn in solidariteitsgevallen, vooral als hierbij eveneens sprake is van een lange huwelijksduur.
23. *De laatste zin van artikel 1:157 lid 6 BW moet worden geschrapt.* Verlenging van de onderhoudsplicht in solidariteitsgevallen moet niet meer mogelijk zijn. De nahuwelijkse solidariteit eindigt altijd na verloop van de maximumtermijn. Hierna is de samenleving verantwoordelijk voor ex-echtgenoten die door persoonlijke of maatschappelijke omstandigheden niet in eigen levensonderhoud kunnen voorzien.

10.4 TOT HET ALIMENTATIERECHT ONS SCHEIDT

‘*Geschieden und doch gebonden?*’ luidt de titel van het boek over partneralimentatie van de Duitse auteur Brudermüller. Deze vraag laat zien dat partneralimentatie vaak als een contradictie wordt beschouwd. Op het eerste gezicht

²¹ Zie hoofdstuk 8, paragraaf 8.2.

lijkt deze juridische zorgplicht ook onverenigbaar te zijn met het feit dat de voormalige echtgenoten er juist voor hebben gekozen om zonder elkaar verder te leven. In een samenleving waarin de kans dat een huwelijk voortijdig strandt in 2010 is opgelopen tot afgerond 36 procent, waar sprake is van een toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en een veranderende rolverdeling tussen mannen en vrouwen, lijkt deze (ogenschijnlijke) tegenstrijdigheid steeds vaker een punt van discussie te zijn.²² De maatschappelijke veranderingen ten spijt, is partneralimentatie nog steeds noodzakelijk en van deze tijd. Met dit promotieonderzoek heb ik getracht te laten zien dat een scheiding in veel gevallen leidt tot economische achteruitgang van de ex-partners, in het bijzonder van vrouwen/moeders vanwege het onvoltooide emancipatieproces. Partneralimentatie vormt vaak een essentieel onderdeel in het inkomen van een-oudergezinnen. Met deze studie heb ik eveneens willen aantonen dat ook de Nederlandse bevolking de noodzaak van partneralimentatie lijkt in te zien, want het blijkt dat deze onderhoudsbijdrage nog op voldoende steun kan rekenen. De geluiden uit de media dat partneralimentatie niet meer van deze tijd is, zijn daarom veelal te ongenueanceerd. Ook in onze samenleving heeft het huwelijk blijkbaar nog steeds een zodanige bijzondere positie weten te behouden dat echtelieden niet uiteen kunnen gaan zonder enige financiële verantwoordelijkheid naar elkaar toe.

Toch is het huidige alimentatierecht vanaf zijn invoering onderwerp van discussie geweest. Meerdere politieke partijen hebben de afgelopen jaren te kennen gegeven dat zij dit recht willen hervormen en verschillende initiatieven daartoe zijn inmiddels genomen. Het lijkt er echter op dat deze plannen niet altijd tot rechtvaardige uitkomsten leiden. Met het onderzoek is geprobeerd een bijdrage te leveren aan de discussie over het alimentatierecht door een duidelijk antwoord te geven op de vraag *waarom* ex-echtgenoten na de echtscheiding financieel verantwoordelijk voor elkaar kunnen blijven. De insteek van de studie is geweest dat voornamelijk op dit vlak nog veel winst te behalen valt. Vooral omdat de betaling van partneralimentatie de gescheiden echtgenoten direct in de portemonnee treft, is een heldere en begrijpelijke reden voor deze onderhoudsbijdrage van groot belang. Door in het recht een duidelijk onderscheid te maken tussen de grondslag voortdurende solidariteit en de grondslag huwelijksgelateerde vermindering van de verdien capaciteit, kan een beter geaccepteerd alimentatiestelsel worden ontwikkeld omdat hierin een nieuwe afweging wordt gemaakt tussen zorg voor kinderen en autonomie van de onderhoudsgerechtigde en -plichtige. Op basis daarvan kunnen tevens verbeteringen worden aangebracht in de toekenning, duur, hoogte en de beëindiging van de onderhoudsbijdrage.

Hoewel partneralimentatie waarschijnlijk altijd een heikel punt zal blijven, wil ik desalniettemin afsluiten met de wens dat deze onderhoudsplicht uiteindelijk minder vaak ter discussie wordt gesteld en meer een gegeven wordt: gescheiden, maar vaak toch verbonden.

²² Zie <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37425ned&D1=3-9&D2=60&VW=T> (geraadpleegd op 16 mei 2012). In 2009 was dit percentage afgerond 34 procent.